

Kultūros ir meno projektų bei procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistema

Cirko sritis

Ekspertinio vertinimo ataskaita

Ši ataskaita yra tyrimo *Stebėsenos, analizės ir modeliavimo sistemos kokybinių rodiklių nustatymas. Cirko sritis*, vykdomo siekiant sukurti Kultūros ir meno projektų ir procesų stebėsenos ir analizės modeliavimo sistemą (SAMS), dalis.

Parengė Elona Bajorinienė

Ataskaita parengta vykdant projektą „Kultūrinės plėtros projektų ir procesų valdymo, stebėsenos ir analizės sistemos sukūrimas ir išbandymas“.

Projektas bendrai finansuojamas iš Europos socialinio fondo lėšų (Projekto Nr. 10.1.1-ESFA-V-912-01-0033).

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Lietuvos kultūros tarybai priklauso autorių turtinės teisės atgaminti bet kokia forma ar būdu, išleisti ir viešai skelbti (visą ar dalimis), įskaitant padarymą viešai prieinamu kompiuterių tinklais, tyrimą ir visas pateiktas rekomendacijas. Šios informacijos naudojimas galimas mokslo ir nekomerciniais tikslais, nurodant cituojamą šaltinį.

Autorių išreikštas požiūris nebūtinai sutampa su Lietuvos kultūros tarybos.

Turinys

Ataskaita	4
Cirko srities apibrėžimas.....	4
Cirko srities Proceso aprašymas.....	5
Cirko srities veiklos.....	9
Pagrindinės srities veiklos	12
Cirko srities veiklomis sukuriami produktai	12
Cirko srities Proceso ir Projekto įvertinimas.....	14
Cirko srities duomenų aibė ir jų šaltiniai	18
Literatūros šaltiniai.....	20
Priedai.....	21
Santrauka	22
Cirko srities apibrėžimas.....	22
Cirko srities veiklų sąrašas.....	22
Cirko srities produktų ir paslaugų sąrašas	23
Cirko srities raidos apibrėžimas.....	23
Cirko srities projekto apibrėžimas	23
Cirko srities raidos vertinimo kriterijai.....	24
Cirko srities raidos rodikliai.....	25
Cirko srities projekto vertinimo kriterijai	26
Cirko srities projekto rodikliai	27

Ataskaita

Cirko srities apibrėžimas

Cirkas (lot. *circus* – apskritimas, ratas) yra scenos meno rūšis, kurią, be įprastų scenos meno sudedamųjų dalių ir būdingų elementų – atlikėjo ir žiūrovo susitikimo realiu laiku, čia ir dabar kuriamo bei stebimo specifinio reginio, išskiria istoriškai susiformavusios disciplinos (žemės ir oro akrobatika, balansavimas ant lyno, žongliravimas, klounada, jojimo menas, gyvūnų dresavimas, įvairios jų kombinacijos bei atmainos), virtuoziškung ir fizinę riziką derinantis techninis atlikimas bei pasirodymo vieta – apskritimo formos amfiteatras ar palapinė.

Greta klasikinio, arba tradicinio, cirko XX a. septintajame bei aštuntajame dešimtmėčiuose susiformavo naujojo, arba šiuolaikinio, cirko estetiškas reiškinys / judėjimas, kurio pasirodymams – įtraukiant cirko disciplinų esminius elementus – būdinga konkreti tema arba naratyvas (pasakojimas), sąveika su kitais šiuolaikiniais menais ir technologijomis, laisvai pasirenkamos pasirodymų uždarnos ir atviros erdvės.

2020 m. paskelbtas Europos Komisijos užsakytas cirko sektoriaus tyrimas „Cirko situacija ES šalėse narėse“ apibrėžia cirką „kaip vieno ar kelių numerių arba originalius spektaklius, vykstančius palapinėse, teatruose, atvirose ar kitose tinkamose vietose ir pirmiausia naudojančius vieną ar daugiau pripažintų cirko disciplinų, kai jos derinamos (arba ne) su kitų menų disciplinomis, ir pristatomus kaip vienas savarankiškas ar keli susiję numeriai arba originalūs spektakliai ar pasirodymai“ (*The Situation of circus in the EU Member States*, p.8).

To paties tyrimo autoriai vardija, kas laikoma pripažintomis cirko disciplinomis, čia pat apsidrausdami, kad sąrašas nėra baigtinis: tai žemės ir oro akrobatika; kiti žmogaus fiziniai įgūdžiai, demonstruojami pasitelkiant (arba ne) įvairius prietaisus – batutą, lygiagretes, trapecijas, supynes, kopimo virves, lynus, žiedus, įvairius dviračius; žongliravimas ir ekvilibristika daiktai; klounada bei fizinė komedija; įvairiausių dresuotų gyvūnų, iliuzionistų pasirodymai ir kt. (žr. *The situation of circus in the EU Member States*, p. 19).

Pasak suomių cirko tyrinėtojos Juttos Virolainen, „ypatinga cirko meno stiprybė yra jos fizinės išraiškos universalumas ar įvairiapusiškumas, nepagrįstas jokia šnekamoja kalba“ (Virolainen, Jutta, p. 4). Čia pat galima oponuoti, kad šnekamoji kalba cirke yra vartojama – tiek tradicinių klounų pasirodymuose, tiek šiuolaikiniuose pastatymuose, absorbuojančiuose kitų scenos menų išraiškos priemones. Kaip ir kitų menų atvejais, nėra vieno visuotinai priimto cirko apibrėžimo. Pagal tipologiją šiandien jis priskiriamas pramogų industrijai ir / arba gyvai atliekamų scenos menų kryptims.

Cirko srities Proceso aprašymas

Cirko semiotikas Paulas Bouissacas cirko išskirtinumą (pasak jo – „nemirtingumą“), jo išliekamumo fenomeną sieja su darvinizmo teorija, žmogaus kaip pirmųjų primato išlikimo instinktu, kurį tūkstančius metų formavo nomadiškas gyvenimo būdas. Oro akrobatų gebėjimą paskutinę sekundę sugriebti atramą ir išvengti mirtino kritimo, agresyvų gyvūną valdantį dresuotoją, lyno akrobato balansavimą ant lyno ar kitą cirko artisto demonstruojamą meistrystę pavojaus akivaizdoje žiūrovas pasąmonėje suvokia kaip kvapą gniaužiančias, baimę ir nuostabą keliančias išgyvenimo praktikas, arba, neuromokslininkų terminais kalbant, lavina savo vizualiosios motorikos kompetencijas (žr. Bouissac, Paul, p. 177–178).

Bouissacas, apibendrindamas pastarųjų penkių dešimtmečių cirko raidą pasaulyje, išskiria tris vienu metu koegzistuojančius bei vienas kitą veikiančius tipologinius cirko žanrus. Tai: 1) tradicinis modernusis cirkas su akrobatų, dresuojamų gyvūnų ir klounų pasirodymais; 2) grynai akrobatinis cirkas – įspūdingas pramoginis reginys su teatriniais ir komiškais komponentais; 3) naujasis, arba studijos tipo, cirkas, kuriam būdingi nauji meniniai ieškojimai, edukacinės ir bendruomeninės veiklos, kuriame dera proaktyvi visuomeninė ir novatoriška estetinė veikla ir kuris dažniausiai yra remiamas viešaisiais finansais (Bouissac, Paul, p. 184).

Akademinėje literatūroje sutariama dėl dviejų aiškių šiandieninio cirko meno raidos etapų, tačiau jie įvardijami skirtingais terminais, kurie dažnai vartojami kaip sinonimai. Naujaisia rinktinė, analizuojanti šiuolaikino cirko teorijos ir praktikos ryšius (Contemporary circus. Selected and edited by Katie Lavers, Louis Patrick Lerouz, John Burt. NY: Routledge, 2020, p. 6) išskiria tradicinį, arba modernųjį, ir naująjį, arba šiuolaikinį, cirką.

Tradicinio, arba moderniojo, iki šių dienų išlikusio cirko modelio ištakomis laikomas 1768 m. Pilippo Astley'o mokamas raitelių pasirodymas publikai specialioje arenoje Londone su žonglierių, klounų, akrobatų numerių intarpais grojant pučiamųjų muzikai. Per du šimtmečius keliaujančio cirko tradicija kaip šeimos ar jų dinastijų, o vėliau pramogų industrijos gigantų verslo modelis prisitaikė ir išliko iki šių dienų. (Toks yra, pvz., 1984 m. Kanadoje įsteigtas „Cirque du Soleil“, kuriame keliose po pasaulį gastroliuojančiose, milijonines auditorijas pasiekiančiose trupėse dirbo per 500 akrobatų ir keli tūkstančiai kitų darbuotojų ir kuris 2020 m. birželio mėn. dėl kovid pandemijos paskelbė apie bankroto grėsmę.)

Naujasis cirkas iškilo kaip XX a. 7–8 dešimtmečių socialinių jaunimo judėjimų išdava; jis atmetė „grynojo“, klasikinio cirko kanonus (gyvūnų, akrobatų ar žonglierių pasirodymai apvalioje aikštelėje) ir rinkosi menų hibridizavimo kelią. Akademinėje literatūroje kaip *naujojo cirko* sinonimas pradėtas vartoti šiuolaikinio cirko terminas. Dar viena šio judėjimo banga kilo 10-ajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje, kai ne tik Europoje ėmė daugėti profesionalių cirko mokyklų, cirko bendruomenė pradėjo kurti tarptautines atstovavimo platformas – FEDEC (*The European Federation of Professional Circus Schools*, veikianti nuo 1998 m.), ECA (*The European Circus Association*, veikianti nuo 2002 m.). Vienas esminių lūžių buvo Prancūzijos vyriausybės 1978 m. apsisprendimas pripažinti cirką kultūros reiškiniumi (ši sritis buvo

perkelta iš Žemės ūkio į Kultūros ministerijos jurisdikciją) ir politinė valia remti jo naujus reiškinius bei infrastruktūrą lygia greta su šiuolaikinio šokio ar teatro menais (Jacob, Pascal, p. 13, 16). Vadinamojo naujojo cirko iškilimas vertė pergaltoti ir patį cirko srities apibrėžimą, ir šioje srityje naudojamų išraiškos priemonių bei nekvestionuojamos meistrystės supratimą.

Patys šios srities profesionalai kelia klausimą, ar, pvz., iliuzionistai, gatvės menininkai laikytini cirko artistais, juolab kad dažnai neįmanoma jų priskirti vienai ar kitai kategorijai, savo pasirodymuose jie mišriai naudoja įvairius elementus – klovnadą, iliuzionistų triukus, akrobatiką, pantomimą, objektų teatrą, improvizaciją ir kt. (žr. Mapping Swedish circus, 2017). Cirko artisto kompetencijas tyrinėjęs Pascalis Jacobas pažymi, kad šiandieninio cirko (tiek tradicinio, tiek naujojo) artistų išskirtiniais bruožais – polivalentiškumas, kitaip tariant, daugialypių kompetencijų rinkinys, kurio dedamosios dalys gali skirtis priklausomai nuo kiekvieno individualaus artisto ar cirko trupės pakraipos (žr. Jacob, Pascal. Circus artist today: analysis of the key competences. FEDEC, 2008, 50 p.).

Rašantys apie cirką autoriai ir jį kuriantys praktikai Vakarų šalyse išskiria kelis kintančio (takaus) turinio sandus, kuriais paprastai apibūdinamas šiandieninis cirko menas.

1. Visų pirma tai cirko pasirodymuose ar spektakliuose pasitelkiamų mechaninių priemonių, prietaisų ar įrankių (vadinamojo *apparatus*) valdymo meistrystė, kai naudojami nebūdingi fiziniai, kintančios formos ar virtualūs įrankiai (pvz., pasitelkiami žongliruoti neskirti sunkiasvoriai daiktai ar įrankiai, padaryti iš tokios medžiagos, kuri keičia formą paėmus rankas; naudojami kasdienėje aplinkoje randami buitiniai rakandai ar kuriami nauji atributai ar trimačiai objektai).
2. Antra, tai fizinis pasirengimas, *kūno valdymo meistrystė*, kurią tradiciniame cirke paprastai demonstruoja artistai – sportininkai, ištrenuoti superherojai. Naujojo cirko personažas dažnai yra paprastas netobulas žmogus, įžengęs iš kasdienybės, bendraujantis su publika kaip lygus su lygiu.
3. Trečia, tai paties cirko *pasirodymo ar spektaklio kūrimo būdas*. Tiek tradiciniame, tiek naujajame cirke įprasta rengti vienkartinis pasirodymus, vadinamuosius *numerius*, kuriuos atlikėjas gali nuolat kartoti, rodyti publikai kad ir visą savo kūrybinį gyvenimą. Vis dėlto naujojo cirko kūrėjai lanksčiai taiko kitiems scenos menams – šiuolaikiniam šokiui, postdraminiam ar įvietintam teatrui – būdingus kūrimo būdus, kai spektaklio naratyvas perteikiamas per choreografinius sprendimus ar dramaturginį siužetą, išnaudojant specifinę aplinką ar kolektyvinį bendro spektaklio konstravimo (*devised theatre*) metodą.
4. Pagaliau ketvirta, tai *politinių ir socialinių procesų poveikis* – lyčių lygybės, gyvūnų teisių ir kiti klausimai (pvz., keliaujančių cirkų artistų vaikų išsilavinimo garantijos), su kuriais susiduria dirbantieji cirko sektoriuje (daugiau žr. Contemporary circus, 2020).

Apibendrinant išdėstytus požiūrius, galima sudaryti lentelę, kuri parodytų tradicinio ir naujojo cirko išraiškos priemonių skirtumus bei panašumus:

Bruožai	Tradicinis / klasikinis / modernusis cirkas	Naujasis / šiuolaikinis cirkas
Pasirodymo vieta	Cirko palapinė, apvali arena	Be apribojimų
Pasirodymo formatas	Atskiri numeriai, pramoginis reginys, konkursas	Atskiri numeriai, šokio ar fizinio / postdraminio teatro pobūdžio vientisas pasirodymas ar spektaklis
Naratyvas (tema, pasakojimas, dramaturginis siužetas)	Nėra	Yra
Naudojami prietaisai, įrankiai, priemonės (aparatus)	Klasikiniai: žiedai, virvės, lynai, žongliravimo kuokos, kamuoliukai, vienračiai ir t. t.	Perkurti klasikiniai, kasdieniniai ar specialiai sukonstruoti daiktai, virtualios priemonės
	Dresuojami gyvūnai	Ne
Fizinis pasirengimas ir meistriškumas	Taip	taip / ne

Lietuvos cirko sektorius yra labai nedidelis – besiformuojantis, panašiai kaip prieš 30 metų nepriklausomoje Lietuvoje beveik tuščioje vietoje kūrėsi šiuolaikinio šokio bendruomenė ir visa sritis. Aktyviausi cirko meno (naujojo) propaguotojai Lietuvoje yra šiuolaikinio šokio bendruomenė (Šiuolaikinio šokio informacijos centras) bei tarptautiniai šiuolaikinių scenos menų festivaliai, kurie, atveždami cirko spektaklių pavyzdžius, iš esmės kuria kontekstą bei terpę tolesnei srities plėtrai šalyje („Naujojo cirko savaitgalis“ bei gatvės teatro festivalis „Spot“, kuriuos rengia Menų spaustuvė Vilniuje, Klaipėdoje vykstanti „Platforma“, „Kauno – Europos kultūros sostinės 2022“ globojami „Contempo“ ir „Cirkuliacija“; cirko sričiai priskirtinus spektaklius kartkartėmis pristatinėja „Šiuolaikinis Baltijos šokis“, „Sirenos“, legendinis pirmasis nepriklausomos Lietuvos tarptautinis teatro festivalis LIFE vieną paskutiniųjų savo programų „Skriejantis žmogus“ skyrė cirkui). Lietuvoje yra ne kartą gastroliavusi ir viena iš pasaulinio garso reginių kūrėjo „Cirque du Soleil“ trupių, kurios pasirodymai organizuojami komerciniais pagrindais. Taigi, Lietuvoje pristatomas gana įvairus šiandienio cirko kontekstas.

Siekiant geriau suprasti Lietuvos cirko bruožus, verta pasidomėti, kaip cirkas vertinamas Šiaurės šalyse. Europos Šiaurės šalių cirko apžvalgos autorė Jutta Virolainen analizuoja šį sektorių tokiais pjūviais: 1) jaunimo cirkas, siejamas su socialine bei edukacine cirko veikla; 2) cirko profesionalų ugdymas ir jų meistriškumo kursai ar mokymai; 3) profesionalūs artistai ir trupės bei jų finansavimas; 4) cirko srities tyrimai (žr. Virolainen, Jutta. Nordic Circus Survey. The Finish Circus Information Centre, 2011).

1. **Cirko socialinė, edukacinė veikla.** Kaip ir Europos Šiaurės šalyse, Lietuvoje galima kalbėti apie neformalųjį švietimą, vaikų ir jaunimo studijas, taip pat mėgėjų veiklas, tik jos labai negausios (Šiaulių iliuzionistų klubas, Šakių ir Alytaus mėgėjiško tradicinio cirko studijos, Kauno cirko meno akademija prie vienintelio stacionaraus, profesionaliu laikytino VŠĮ „Baltijos cirko“ (jo viena iš steigėjų prieš kelerius metus tapo ir LR kultūros ministerija). Kalbant

apie socialines cirko veiklas, Lietuvoje išsiskiria gerai viešumoje matoma VŠĮ „Raudonos nosys gydytojai klounai“, dirbanti sveikatos srityje ir esanti tarptautinės organizacijos „Red Noses Clowndoctors International“ narė.

2. **Cirko profesionalų ugdymas.** Lietuvoje nėra atskirų aukštojo ar profesionalio išsilavinimo mokyklų, kurios rengtų cirko profesionalus. (Šiaurės šalyse tokių yra Suomijoje ir Švedijoje, kuriose vienintelėje suteikiamas universitetinis išsilavinimas; bet šiame regione daug plačiau išplėtota įvairių meistriško kursų ir kitų neformalaus ugdymo galimybių palaikyti kūrybinę formą veikla). Lietuvoje norinčiųjų praktikuoti cirką meistriško ugdymas yra persikėlęs į kitų sričių, pirmiausia šiuolaikinio šokio, atstovų rengiamas kvalifikacijos kėlimo veiklas ar rezidencijas. Taip pat pastebima tendencija – šokio ir teatro meno studijų programose (bent Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje) atsiranda atskiri moduliai ar profiliuoti seminarai, kviečiamų iš kitų sričių (pvz., capoeiros – sporto / kovos meno) ar šalių dėstytojų pratybos, kuriose praktiškai įgyjami kai kuriose cirko disciplinose naudojami įgūdžiai (klounada, akrobatika, specifinės judesio technikos, pantomima).
3. **Cirko trupės / organizacijos ir profesionalūs artistai.** Europos Komisijos studijos „Cirko situacija ES šalyse narėse“ palyginamosiose diagramose matyti, kad Lietuvoje šiuo metu yra 5 cirko organizacijos (*companies*) ir 12 cirko srities profesionalų (*The Situation of circus in the EU Member States*, p. 24, 26.). Tuo tarpu Lietuvos šokio informacijos centro pateikiamoje Lietuvos šokio, cirko duomenų bazėje – kataloge, kuris parengtas kaip vieno tarptautinio projekto rezultatas, pristatomi 8 cirko kūrėjai bei atlikėjai, o cirko trupių skyriuje nėra nė vienos organizacijos (žr.: <http://dance.lt/new/db/>). Veikiausiai šiuos duomenų neatitikimus lemia metodologiniai informacijos rinkimo skirtumai, bet tai nekeičia bendros situacijos. Lietuva, kaip ir Latvija, Estija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija ar Bulgarija, ES kontekste atsiduria sąrašo pabaigoje (1–5 cirko kompanijos), jei lygintume su sąrašo viršuje esančiomis Vokietija (543 cirko organizacijos, 2 230 cirko profesionalai), Prancūzija (500 cirko trupių, 5 000 cirko profesionalų), Italija (151 trupė, 3 000 cirko profesionalų). Vis dėlto ES yra šalių, kuriose apskritai nėra registruotų cirko kompanijų ar pavienių cirko atlikėjų (Kipras, Liuksemburgas, Malta).
4. **Cirko srities tyrimai.** Lietuvoje jie žengia pirmuosius žingsnius, tik dabar pradėdama nuo sektoriaus veikėjų identifikavimo, pirmųjų sektoriaus žemėlapių sudarymo (minėta Lietuvos šokio informacijos centro duomenų bazė). Taip pat pastaraisiais metais kuriasi naujos bendradarbiavimo ar atstovavimo platformos: aktyvus, turinį nuolat atnaujinantis Baltijos – Šiaurės šalių cirko tinklas (Baltic Nordic Circus Network, <https://balticnordiccircus.com/>); 2018 m. metais Lietuvoje įsteigta šiuolaikinio cirko asociacija, turinti per 400 sekėjų *Facebook* paskyroje.

Apibendrinimas

Lietuvoje cirko sektorius (ypač šiuolaikinio cirko pakraipos) dar formuojasi. Šalyje yra ir tradicinio, ir naujojo cirko bendruomenės. Pirmoji, rengianti tradicinius keliaujančio cirko pasirodymus, orientuojasi ir į mėgėjų ar edukacines neformalaus švietimo veiklas. Antroji identifikuoja save su tarpsritiniu šiuolaikinių scenos menų lauku ir jo ieškojimais. Ji veikia panašiomis sąlygomis kaip visas nevyriausybinis scenos menų sektorius ir kuria pirmąsias asocijuotas struktūras. Lietuvos specializuotos vidurinio išsilavinimo (meno), profesinės ar aukštosios mokyklos nerengia cirko srities profesionalų. Cirką praktikuojantys kūrėjai ir atlikėjai profesionalias kompetencijas įgyja neformalioju būdu arba turi vykti studijuoti į kitas šalis.

Cirko srities veiklos

Europos Komisijos studija „Cirko situacija ES šalyse narėse“, įvertinusi apie 1600–2100 organizacijų bei jose dirbančių ir laisvai samdomų cirko kūrėjų (nuo 11 000 iki 15 000) veiklą visose ES šalyse, išskiria tokias apibendrintas sektoriaus vykdomas veiklas:

1. pasirodymų ir spektaklių kūrimas bei jų pristatymas publikai (svarbiausia veikla);
2. kitų cirko organizacijų pasirodymų pristatymas (festivalių, gastrolių organizavimas);
3. fizinės formos palaikymo, trenavimo, meistriškumo kursų veiklos;
4. edukacinės, ryšių su bendruomene veiklos.

Dažnai cirko organizacijos ir pavieniai menininkai derina kelių tipų veiklas, neretai dirba ir su cirku nesusijusiose srityse, kad garantuotų pragyvenimą. Tai rodo sektoriaus situacijos trapumą (žr. *The situation of circus in the EU Member States*, p. 25–26, 97).

Pagal Europos Bendrijos ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių, kuriuo remiasi ir LR statistikos departamentas (<https://osp.stat.gov.lt/static/evrk2.htm>), cirko srities veiklas galima rasti keliose klasifikatoriaus sekcijose, iš kurių šiai sričiai svarbiausia yra Sekcija R:

Sekcija R. Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla.

Kūrybinės, meninės ir pramogų organizavimo veiklos grupę (90) sudaro tokios veiklos klasės:

Klasė	Pavadinimas	Įeina
90.01	Scenos pastatymų veikla	teatro spektaklių, koncertų, operos ar šokių ir kiti scenos pastatymai artistų grupių, cirkų ar trupių, orkestrų ar muzikantų grupių veikla direktorių, prodiuserių, scenografų, statytojų ir kt. veikla individualių menininkų, tokių kaip aktoriai, šokėjai, muzikantai, skaitovai ar diktoriai, veikla
90.02	Scenos pastatymams būdingų paslaugų veikla	teatro spektakliams, scenos pastatymams būdingų paslaugų veikla: direktorių, prodiuserių, scenografų, statytojų ir kt. veikla meninių tiesioginių renginių su savo įrenginiais ar be jų prodiuserių ar antreprenierių veikla
90.03	Meninė kūryba	individualių rašytojų (<i>dramaturgų, scenaristų – EB</i>) veikla, aprėpanti visas temas, įskaitant grožinę ir techninę literatūrą ir kt. kūrinius, nepriklausomų žurnalistų (<i>cirko kritikų – EB</i>) veikla
90.04	Meno įrenginių eksploatavimo veikla	koncertų ir teatro salių bei kitų meno įrenginių eksploatavimo veikla

Bibliotekų, archyvų, muziejų ir kitos kultūrinės veiklos grupę (91) sudaro visų tipų muziejų, bibliotekų ir archyvų (taigi, liečiančių ir **cirko sritį**) veiklos.

Sekcija J. Informacija ir ryšiai.

Į šią sekciją įeina leidybinė veikla, vaizdo filmų ir TV programų gamyba bei kitos veiklos, kurių turinys gali būti susiję ir su **cirko sritimi**.

Sekcija M. Profesinė, mokslinė ir techninė veikla.

- 72 Skyriuje „Mokslinė veikla ir taikomoji veikla“ išskiriama Humanitarinių mokslų tiriamųjų ir taikomųjų darbų klasė (72.20), į kurią potencialiai gali patekti ir **cirko tyrimo darbai**.
- 74 Skyriuje „Kita profesinė, mokslinė ir techninė veikla“ išskiriama 74.90 klasė „Kita, niekur kitur nepriskirta, profesinė, mokslinė ir techninė veikla“, į kurią įeina **agentų ir agentūrų veikla**, susijusi su **sutarčių sudarymu dalyvauti kino filmuose, teatrų spektakliuose ir kituose pramogų ar sporto renginiuose**, taip pat knygų, pjesių, vaizduojamosios dailės kūrinių, fotografijų ir kt. pateikimas leidėjams.

Sekcija O. Viešasis valdymas ir gynyba; privalomas socialinis draudimas.

84.1 Grupėje „Valstybės valdymas ir bendroji ekonominė bei socialinė bendruomenės politika“ išskiriama 84.12 klasė „Sveikatos priežiūros, švietimo, kultūros ir kitų socialinių paslaugų, išskyrus socialinį draudimą, veiklos reguliavimas“, į kurią greta kitų sričių įeina ir **kultūros veiklos rėmimas** bei tyrimų ir plėtros politikos valdymas, valstybės **dotacijų menininkams** teikimas.

Sekcija P. Švietimas.

Aukštojo mokslo grupėje (85.4) išskiriama Aukštojo (tretinio) mokslo klasė 84.12, į kurią įeina ir profesionalaus teatro (kaip ir **kitų menų**) specialistų – **menininkų ugdymas**. Kito mokymo grupėje (85.5) išskiriama Kultūrinio švietimo klasė (85.52), į kurią įeina teatro, vaidybos **studijų ar mokyklų** (išskyrus akademines) veikla.

Sekcija S. Kita aptarnavimo veikla.

Verslininkų, darbdavių ir profesinių narystės organizacijų veiklos grupėje (94.1) išskiriama Profesinių narystės organizacijų veiklos klasė (94.12), į kurią įeina rašytojų, dailininkų, įvairių žanrų aktorių, žurnalistų ir **kitų asociacijų**, t. y. kūrybinių sąjungų, veikla.

Apibendrinimas

Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius (EVRK) bet kurią meno sritį vertina iš ekonominės veiklos pozicijų. Cirko srities atveju pasirodymo ar spektaklio sukūrimas gali būti traktuojamas ir kaip ekonominė veikla, ir kaip paslauga (Sekcija R, Klasių 90.1 ir 90.2 aiškinamosios formuluotės identiškos). Į Scenos pastatymų ar scenos pastatymams būdingų paslaugų veiklą įeina ir visų pavienių kūrėjų (**cirko atveju** – cirko kūrėjų, atlikėjų, pasirodymų ir spektaklių choreografų, režisierių, scenografų, kostiumų dailininkų, muzikantų ir kt.), dalyvaujančių spektaklio kūryboje bei jo viešuose rodymuose, meninė veikla, taip pat renginių organizavimas, pvz., festivaliai, skirti visuomenės kultūriniais poreikiams tenkinti. Vadinamajai „Meninės kūrybos“ klasei (90.3) EVRK priskiria tik individualių *rašytojų* kūrybą, adaptuojant **circui** šiai klasei priklauso pasirodymų dramaturgijos ar scenarijų autoriai, taip pat rašantieji refleksinius ar analitinius straipsnius apie cirką žurnalistai ir kritikai. Laikantis EVRK nuostatų, visos kitos su cirko sritimi susijusios veiklos – specializuotų muziejų, bibliotekų, archyvų, veikla, leidyba, susijusi su cirko turiniu, cirko refleksija, profesionalų ugdymas bei edukacinė veikla – yra laikytinos „antrinėmis“ ir priskiriamos prie kitų bendrųjų ekonominių veiklų sekcijų.

Pagrindinės srities veiklos

1. Cirkio numerio, pasirodymo, spektaklio **sukūrimas** – cirkio reginio kūrimas pasitelkiant fizinį meistriškumą ir šiai sričiai būdingų disciplinų išraiškos priemonės (akrobatika, žongliravimas, klounada ir kt.), siekiant įgyvendinti kūrybinį sumanymą ir suteikti publikai pramogą ir / arba tenkinti jos kultūrinius poreikius.
2. Cirkio numerio, pasirodymo, spektaklio **rodymas** – sukurto cirkio reginio atlikimas dalyvaujant publikai.
3. Cirkio **renginių** (gastrolių, konkursų, festivalių) **organizavimas** – pasirodymai išvykose, kompleksiniai konkrečiu laiku apibrėžti renginiai, pristatantys įvairius cirkio meno reiškinius publikai.
4. **Trenažas, mokymai** – pratybos, skirtos cirkio meno artistų fizinei formai ir meistriškumui palaikyti, naujiems fiziniams įgūdžiams įgyti.
5. Cirkio **edukacinės veiklos** – cirkio meno išraiškos priemonės pasitelkiantys šviečiamąjį ir / ar ugdomąjį pobūdžio renginiai, skirti įvairioms visuomenės socialinėms grupėms.
6. Cirkio srities **refleksija** – cirkio reiškinių vertinimas (rezenzijos, komentarai, apžvalgos) bei kiti sektorių analizuojantys veiksmai (tyrimai, konferencijos, leidiniai).

Cirkio srities veiklomis sukuriami produktai

Lietuvos statistikos departamentas, renkantis statistinę informaciją Lietuvoje, vadovaujasi Europos Komisijos direktyvomis dėl statistikos duomenų rinkimo ES lygiu. Ekonominių veiklos rūšių klasifikatorių (EVRK) pratęsia ir papildo kitas – Produktų pagal veiklos rūšį klasifikatorius (CPA), atnaujintas pagal 2014 m. spalio 29 d. priimtą Europos Komisijos reglamentą (ES) Nr. 1209/2014, žr. <https://osp.stat.gov.lt/produktu-pagal-veiklos-rusi-klasifikatorius-cpa->

Pagal Europos Bendrijos produktų pagal veiklos rūšį klasifikatorių (CPA), teatro srities produktus ir paslaugas galima rasti keliuose klasifikatoriaus sekcijose, iš kurių cirko sričiai svarbiausia yra Sekcija R:

Sekcija	Lygmuo	kodas	Produkto / Paslaugos pavadinimas	Pastabos
R	4	90.02	Su atlikimo menu susijusios paslaugos	
R	5	90.02.1	Su atlikimo menu susijusios paslaugos	Į šią subkategoriją neįeina: - asmeninių teatro aktorių ar menininkų agentų paslaugos, žr. 74.90.20 - aktorių parinkimo paslaugos, žr. 78.10.12
R	6	90.02.11	Atlikimo meno renginių kūrimo ir pristatymo paslaugos	Į šią subkategoriją įeina: - kūrimo ir pristatymo paslaugos, susijusios su: • teatro, operos, baleto, muzikiniais, koncertiniais pasirodymais • lėlių teatro spektakliais • cirko pasirodymais Į šią subkategoriją neįeina: - garso ir šviesų pasirodymų ir fejerverkų kūrimo ir pristatymo paslaugos, žr. 93.29.21
R	6	90.02.12	Atlikimo meno renginių skatinimo ir organizavimo paslaugos	Į šią subkategoriją įeina: - skatinimo ir organizavimo paslaugos, susijusios su: • teatro, operos, baleto, muzikiniais, koncertiniais pasirodymais • lėlių teatro spektakliais • cirko pasirodymais
R	6	90.02.19	Kitos pagalbinės su atlikimo menu susijusios paslaugos	Į šią subkategoriją įeina: - teisių į meninius, literatūrinius, muzikos kūrinius, išskyrus kinematografijos bei garso ir vaizdo kūrinius, vadybos paslaugos - su meniniu pasirodymu susijusios paslaugos, kurias teikia scenografai, kostiumų dizaineriai ir apšvietimo režisieriai - kitos, niekur kitur nepriskirtos, pagalbinės su atlikimo menu susijusios paslaugos (dekoracijų ir fono statymo, apšvietimo ir garso įrangos eksploatavimo paslaugos) Į šią subkategoriją neįeina: - teisių į kino filmus vadyba, žr. 59.13.12
R	4	90.03	Meninė kūryba	
R	5	90.03.1	Meninė kūryba	
R	6	90.03.11	Rašytojų, kompozitorių, skulptorių ir kitų menininkų, išskyrus atlikėjus, paslaugos	Į šią subkategoriją įeina: - individualių menininkų, pvz., kompozitorių, skulptorių, dailininkų, animacininkų, rašytojų, ofortistų ir pan. paslaugos - individualių rašytojų paslaugos nepriklausomai nuo temos, įskaitant grožinių ir techninių tekstų rašymo paslaugas - nepriklausomų žurnalistų paslaugos - meno kūrinių restauravimo paslaugos Į šią subkategoriją neįeina: - vargonų ir kitų istorinių muzikos instrumentų restauravimo paslaugos, žr. 33.19.10 - kino filmų ir vaizdo įrašų gamybos ir baigiamųjų darbų paslaugos, žr. 59.11.1, 59.12.1 - baldų restauravimo paslaugos (išskyrus baldų restauravimą muziejams), žr. 95.24.10

Apibendrinant EVRK klasifikatoriaus bei anksčiau įvardytas cirko srities veiklas, pagrindiniai šios srities produktai ir paslaugos būtų tokie:

1. Sukurtas cirko numeris, pasirodymas, **spektaklis** – cirko reginys, pasižymintis šios srities disciplinoms būdingu fiziniu meistriškumu bei specifinių (tradicinių ar naujai sukurtų) priemonių naudojimu. (Produktas)
2. **Atliekamas** (rodomas) cirko numeris, pasirodymas, spektaklis dalyvaujant publikai. (Paslauga)
3. Konkrečiu laiku įvykęs cirko srities **renginys**, skirtas publikai, – gastrolės, konkursas, festivalis. (Produktas ir paslauga)
4. Konkrečiu laiku įvykusios **pratybos, mokymai**, skirti cirko meno artistų fizinei formai ir meistriškumui palaikyti, naujiems fiziniams įgūdžiams įgyti. (Paslauga)
5. Konkrečiu laiku įvykęs **edukacinis renginys**, skirtas įvairių visuomenės grupių socialiniams, švietimo, kūrybiniais įgūdžiams puoselėti pasitelkiant cirko meno priemones. (Paslauga)
6. Cirko sritį vertinantys viešai skelbiami **kritiniai tekstai, tyrimai**, sritį analizuojantys renginiai (konferencijos) ir leidiniai. (Produktas)

Cirko srities Proceso ir Projekto įvertinimas

Cirko, kaip ir bet kurios kultūros ar meno srities, raidą žymi: 1) politinės bei teisinės, ekonominės, socialinės ir kultūrinės aplinkos pokyčiai, kurie veikia šios srities subjektų veiklos organizavimo modelius ir jų kaitą; 2) atsirandančios novatoriškos kūrybinės idėjos ir naujos estetinės tendencijos, kurias inicijuoja kūrėjai; 3) auditorijos, kuriai skirti cirko reginiai, pasiekiamumo kaita; 4) ryšių su profesiniais ir socialiniais partneriais plėtra ir 5) pats srities svarbos suvokimo (prestizo) didėjimas ar menkimas visuomenėje.

Cirko srities *raidą* (plėtrą) identifikuoja klasikinio ir šiuolaikinio cirko reiškiniai, šioje srityje kuriami produktai ir suteikiamos paslaugos bei jų pokytis (dinamika) apsibrėžtu laikotarpiu:

- 1) nauji sukurti ir atlikti kūriniai; 2) surengti cirko srities renginiai (festivaliai, konkursai); 3) cirko pasirodymų bei renginių sklaida (rodymo intensyvumas, geografinis paplitimas, auditorijos pasiekiamumas); 4) profesinio meistriškumo palaikymo mokymai, jų prieinamumas ir reguliarumas profesinei cirko bendruomenei; 5) edukaciniai ir kiti taikomojo pobūdžio renginiai, skirti įvairioms visuomenės socialinėms grupėms; 6) srities refleksijos apimtys ir intensyvumas.

Pati raida kaip fenomenas yra nesibaigiantis, permanentinis procesas. Jį įvertinti paprasčiau, kai duomenys tokiais pačiais pjūviais renkami reguliariai, taip pat kai procesas skaidomas į tam tikrus segmentus ir etapus, o tai akademinėje vadybinėje literatūroje glaudžiai susiję su projekto samprata.

Cirko, kaip ir kitų scenos menų, **projektas** yra laike apibrėžta kryptingos veiklos priemonių visuma, kurios tikslas – suteikti paslaugą ar sukurti produktą cirko sričiai būdingomis priemonėmis, skirtą visuomenės kultūriniais, meniniams, švietėjiškiems poreikiams bei cirko kūrėjų ir atlikėjų kūrybinėms iniciatyvoms įgyvendinti.

Akademinėje literatūroje galima rasti daugybę apibrėžimų, kas laikoma projektu. Pavyzdžiui, Kembridžo žodynas apibrėžia projektą kaip suplanuotą darbą ar veiklą, baigtą per tam tikrą laiką ir skirtą pasiekti tam tikram tikslui. (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/project>)

Pasaulinė asociacija „Projektų valdymo institutas“ (Project Management Institute, www.pmi.org), vienijanti projektinės veiklos profesionalus 208 šalyse, reguliariai publikuoja „Projektų valdymo žinių visumos vadovo“ (*The Project Management Body of Knowledge – PMBOK®Guide*) atnaujintus leidimus, kurie yra pagrindinis efektyvaus projektų valdymo šaltinis bet kurioje pramonės srityje. *PMBOK®Guide* siūlo tokį apibrėžimą: „**Projektas yra laike apibrėžtas bandymas sukurti unikalų produktą, paslaugą ar rezultatą**“ (cit. pagal: Heagney, Joseph. *Fundamentals of Project Management*. American Management Association, 2016, p. 2; taip pat: <https://www.pmi.org/about/learn-about-pmi/what-is-project-management>). J. Heagney čia pat komentuoja, kad projektas yra vienkartinis veiksmas. Jei veiksmas kartojamas, tai nebėra projektas, tai jau nuolatinė veikla. Tokia projekto apibrėžimo interpretacija gyvai atliekamų menų srityje yra dvilypė, ypač modeliuojant įvairius finansavimo mechanizmus. Pvz., cirko numerių, pasirodymų, spektaklių statymas bei rodimas yra ir nuolatinė, ir vienkartinė cirko trupės ar pavienio kūrėjo arba atlikėjo veikla.

Nuolatinė, nes cirko trupės paskirtis yra rengti pasirodymus, o cirko numerio ar pasirodymo atlikėjas arba kūrėjas gali jį kartoti visą savo kūrybinį gyvenimą. Tuo pat metu kiekvienas gyvas pasirodymas yra unikalus, atliekamas čia ir dabar. Šis dvilypumas leidžia kurti skirtingus projektų rėmimo modelius ir taisykles, skirtas juridiniams ir fiziniams asmenims. Iš esmės tai kūrėjų bendruomenės ir politikų susitarimo bei nuolatinų derybų, taisyklių peržiūrėjimo reikalas. Lietuvoje nėra valstybės išlaikomų cirko trupių, tad šios srities kūrėjams projektinis finansavimas yra vienintelė išeitis. (Neturiu informacijos apie VŠĮ „Baltijos cirkas“ finansavimo modelį, bet įstaigos tinklalapyje yra fiksuota žinia, kad 2015 m. LR kultūros ministerija tapo viena iš steigėjų, tokiu būdu atsirado galimybė naudotis vastybės suteiktomis patalpomis panaudos pagrindais, žr. <http://www.cirkas.lt/langlt/Pagrindinis/>.)

Pasak šimtatūkstantinių tiražų knygos „Fundamentals of Project Management“ (Projekto vadybos pagrindai) autoriaus, Amerikos vadybininkų asociacijos nario Joseph'o Heagney'aus, pagrindiniai bet kokio projekto valdymo instrumentai

nekinta, bet – siekiant sėkmingo projekto įgyvendinimo – nuolat keičiasi tų instrumentų taikymas konkrečiose situacijose. (žr. Heagney, Joseph, p. xii). Adaptojuant Heagney'ų (p. 14–17), pagrindiniai projekto įgyvendinimo ir valdymo žingsniai yra tokie:

1. Problemos (konteksto, koncepcijos apmatų) identifikavimas.
2. Problemos sprendimo galimybių svarstymas (galimybių studijos) ir sprendimo būdo pasirinkimas.
3. Projekto planavimas (visų pirma su projekto planais susiduria Lietuvos kultūros taryba, nes bet kokio projekto paraiška iš esmės ir yra projekto planas):
 - 3.1. ką, kur ir kodėl planuojama daryti (tikslas, produktas, paslauga, rezultatas);
 - 3.2. kas tai darys (projekto vadovas ir įgyvendinimo komanda, funkcijų paskirstymas);
 - 3.3. kaip tai bus gyvendinama (būdas, metodas užsibrėžtam tikslui pasiekti);
 - 3.4. kada tai turi būti padaryta (veiklų išdėstymas laike / kalendorius);
 - 3.5. kokios yra suinteresuotos projekto rezultatais grupės (dalyviai, partneriai, savininkai) ir kaip su jomis komunikuojama;
 - 3.6. kiek tai kainuoja, kokie turimi resursai, ką reikia įsigyti (biudžetas, partneriai ir rėmėjai, logistika);
4. Projekto įgyvendinimo stebėseną ir rizikų valdymas:
 - 4.1. ar veiklos vyksta pagal numatytą planą;
 - 4.2. jei ne, ką reikia daryti (intervencijos, plano koregavimas).
5. Projekto užbaigimas, įvertinimas:
 - 5.1. ar rezultatas atitinka tai, kas buvo planuota (įsivertinimas ir išorinis vertinimas);
 - 5.2. kokios pamokos ateičiai.

Remiantis Projekto valdymo žinių visumos vadovu (PMBOK®Guide), bet kokio projekto gyvavimo ciklas apima 5 procesų grupes: 1) inicijavimą; 2) planavimą; 3) plano vykdymą / įgyvendinimą; 4) stebėseną ir kontrolę; 5) projekto pabaigimą. (Heagney, Joseph, p. 26, taip pat: <https://www.pmi.org/about/learn-about-pmi/what-is-project-management>). Kiekvieną iš šių procesų gali sudaryti atskiros ir labai įvairios grupės veiksmų priklausomai nuo projekto apimties, sudėtingumo, trukmės, dalyvių skaičiaus, pasiektų rezultatų vertinimo būdų ir t. t. Vis dėlto pripažįstama, kad, nepaisant aiškios bet kokio projekto valdymo struktūros, vieno dalyko suplanuoti neįmanoma – kūrybiškumo (Heagney, p.36), ir tai esminis iššūkis vertinant gyvojo meno, taigi ir cirko, projektus.

Kitas kultūros ir meno vadybos autoritetas, buvęs Europos kultūros politikos ir vadybos tinklo ENCATC (www.encatc.org) prezidentas, Barselonos universiteto prof. Lluisas Bonellis, drauge su bendraautoriumi Hectoru Schargorodskiu naujausioje knygoje „Teatro vadyba: modeliai ir strategijos kultūros organizacijose“, rašydami apie scenos kūrybą pristatančių organizacijų visapusišką valdymą – atsižvelgiant į organizacijos misiją, išsikeliamą viziją ir vertybes, – išskiria teatro projektų trilypumą, arba tris sinergiškai susijusius teatro projektų tipus, kurių vertinimo kriterijai skiriasi

(žr. Bonet, Lluís & Schargorodsky, Hector, p. 91–117). Šių autorių esminės išvalgos lygiai taikytinos visoms gyvuosius menus (muziką, šokį, cirką) pristatančioms organizacijoms.

Pirmasis – tai vadinamasis „meno projektas“, kuris yra organizacijos šerdis, jo svarbiausias pirminis elementas – gyvas sukurto kūrinio pristatymas publikai. Organizacijos meninė pakraipa gali būti labai įvairi (daugiau ar mažiau komercinė, orientuota į klasikinės ar naujas formas ar eksperimentavimą). Tai priklauso ir nuo organizacijos misijos, ir nuo vadovybės vizijos. Knygos autorių nuomone, šio „meno projekto“ vertinimo kriterijai nėra labai aiškūs, nes susiję su skirtingomis estetinėmis koncepcijomis ir subjektyviais vertinimais. Vis dėlto autoriai išskiria tokius kokybinius kriterijus kaip naujumas (kai pristatomi nauji kūriniai, kurių iki šiol nebuvo vietos kultūriniame kontekste); novatoriškumas (kai pristatomas „meno projektas“ griaua nusistovėjusius kultūrinius ar estetinius kanonus); profesionalumas (atlikimo kokybė ir meistriškumas).

Antrasis – tai „organizacinis projektas“, kuris susijęs su gyvai atliekamo kūrinio / koncerto / pasirodymo techniniais, logistiniais ir kitais organizaciniais sprendimais. Būtent šio antrojo „organizacinio projekto“ atmaina yra ko-produkcijos, t. y. dviejų ar daugiau bendradarbiaujančių organizacijų, sutelkti resursai, siekiant keleriopos naudos – fiksuotų sąnaudų dalijimosi bei efektyvesnio jų panaudojimo, platesnės sklaidos, žinomumo ir didesnio auditorijos pasiekiamumo. Šio „organizacinio projekto“ sudėtinės dalys yra ir gastrolių organizavimas. Toks antrasis projektas vertinamas remiantis socio ekonominiais, dažniausiai kiekybiniais kriterijais (naujų programų / spektaklių / pasirodymų sukūrimas, pasirodymų ir parduotų bilietų skaičius bei salių užimtumo procentinė dalis, pajamų bei išlaidų balansas ir struktūra, kūrybinių darbuotojų užimtumas ir kt.).

Trečiąjį projektą Lluísas Bonet ir Hectoras Schargorodskis vadina „teritorijos plėtros projektu“, kuris susieja meno organizaciją su kitomis fizinėmis, virtualiomis ar socialinėmis teritorijomis ir joms daromu poveikiu. Autoriai išskiria kelias svarbiausias šios teritorijų plėtros kryptis: 1) bendruomenės plėtra (ryšiai su įvairiomis socialinėmis visuomenės grupėmis ir specialūs būtent joms skiriami projektai ar iniciatyvos); 2) auditorijos plėtra (iššūkis – pritraukti naują publiką, kuri neturi įpročio ar galimybių lankytis atitinkamo scenos meno renginiuose); 3) bendradarbiavimas su giminingomis kultūros ir kitų sričių (švietimo, socialinėmis ir kt.) organizacijomis; 4) sektoriaus plėtra vietos ir tarptautiniu lygiu (ryšiai su profesiniais tarptautiniais tinklais, festivaliais, aukštosiomis mokyklomis, rengiančiomis atitinkamus specialistus). Kaip galimi teritorinės plėtros projektų vertinimo kriterijai įvardijami: veiklų ryšys su kritinėmis, politinėmis, socialinėmis ir kitomis aktualiomis diskusijomis viešojoje erdvėje; publikos lūkesčių tenkinimas; talentingų kūrėjų atradimas ir įtraukimas į kūrybinę veiklą ir kt.

Meninės kokybės įvertinimo klausimas yra sudėtingas ir labai įvairus naudojamų metodologijų požiūriu, jį dar labiau komplikuoja neišvengiamas vertintojo subjektyvumas, kurį lemia bendras visuomenės gyvenimo kontekstas, išpažįstamos vertybės, estetinės preferencijos, profesinis akiratis ir asmeninė patirtis.

Akademinėje literatūroje dažniausiai išskiriami šie vertinimo tipai:

- formuojamasis ir apibendrinamasis vertinimas (*formative and summative evaluation*); pirmasis vertina įgyvendinimo procesus; antrasis vertina, ar planuoti rezultatai buvo pasiekti (Pankratz, David B., p. 328–329);
- kiekybinis vertinimas, nagrinėjantis apibendrintus skaitmeninius duomenis, naudojami metodai – statistinių duomenų analizė;
- kokybinis vertinimas, nagrinėjantis unikalius individus ir reiškinius, jų kontekstus, idėjas bei jų suvokimą, percepciją; naudojami analizės metodai – giluminiai ekspertų interviu, fokus grupių struktūruoti ir pusiau struktūruoti interviu, apklausos, tiesioginė stebėseną;
- loginiai vertinimo modeliai, nagrinėjantys ryšius tarp programų (projektų) tikslų, indėlio (resursų ir veiklų), rezultatų ir jų poveikio (Pankratz, David B., p. 344–345).

Apibendrinimas

Nėra ir negali būti vieno visa apimančio cirko raidos ar projekto vertinimo kriterijų ir rodiklių sąrašo. Kriterijų (atitinkamai ir rodiklių) parinkimas priklauso nuo vertinimo tikslo bei objekto pasirinkimo, t. y. ko siekiama atliekant vertinimą ir kas būtent vertinama. Tuomet sprendžiama dėl duomenų šaltinių – kokie šaltiniai yra prieinami ir kaip naudojami. Meno proceso vertinimas skirsis nuo produkto (rezultato) vertinimo. Cirko socioekonominės veiklos vertinimo kriterijai skirsis nuo cirko pasirodymo meninės vertės vertinimo kriterijų. Pats vertinimo procesas yra analitinė veikla, kuri remiasi informacijos surinkimu, apdorojimu ir išvadų teikimu atsižvelgiant į projekto (programos, strategijos) iškeltus tikslus ir numatomus rezultatus. Jei tikslas (projekto, programos, strategijos, bendradarbiavimo ir kt.) ir rezultatai nėra suprantamai artikuliuoti, vertinimo procesas taip pat negali būti aiškus, nes tuomet tiesiog neaišku, ką vertinti.

Cirko srities duomenų aibė ir jų šaltiniai

LR Seime priimtas naujos redakcijos LR profesionaliojo scenos meno įstatymas, įvardydamas profesionaliojo teatro įstaigų sistemą (III sk, 6 str.), cirką mini tarp tokių galimų įstaigų; cirko artistai paminėti ir įstatymo straipsnyje apie šių įstaigų darbuotojų socialines garantijas (15 str.).

Lietuvos statistikos departamentas (LSD), kuris renka informaciją apie kultūros įstaigų veiklą vadovaudamasis Kultūros įstaigų statistinio tyrimo metodika, patvirtinta LSD generalinio direktoriaus 2014 10 01 įsakymu Nr. DĮ–215., (žr.: https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/476055/Kult%C5%ABros_%C4%AFstaig%C5%B3_statistinio_tyrimo_metodika_2014_215.pdf), neišskiria cirko kaip atskiros srities ir jos

duomenų atskirai niekur nepateikia. Veikiausiai taip yra dėl oficialaus sektoriaus mažumo ir neaiškios situacijos nevyriausybiniam scenos menų sektoriuje. Lietuvoje ne tik cirko srityje tebėra aktualus (neatsakytas) klausimas, kiek šalies nevyriausybiniam sektoriuje iš tikrųjų veikia gyvojo atlikimo scenos menininkų, tarp jų ir cirko artistų.

ES strateginiuose dokumentuose kultūra pripažįstama kaip svarbus ekonominės plėtros dalyvis, prisidedantis prie visuomenės gerovės ir socialinės sanglaudos, kartu laikantis kultūrų įvairovės pamatinio principo. Būtent todėl *Eurostato* generuojama kultūros statistika apima ir ekonominius, ir socialinius, ir gyventojų dalyvavimo kultūros veiklose bei pasitenkinimo jomis aspektus. Nuo 2007 m. ES publikuoja leidinius „Kultūros statistika“ (iš viso 4 leidiniai – 2007, 2011, 2016, 2019), tačiau jų periodiškumas, renkami duomenys įvairuoja ir dėl kintančios politinės darbotvarkės, ir dėl tinkamų metodologijų ieškojimo, ir dėl itin didelės apimties bei sudėtingo duomenų rinkimo. Cirko, kaip ir kitų sričių, duomenys specialiai neišskiriami, jie integruoti į bendruosius duomenis pagal pasirinktus pjūvius (žr.: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-01-19-712>).

ES ir jos statistinė tarnyba *Eurostat* retai dėmesį fokusuoja į kokią nors konkrečią kultūros ar meno sritį atskirai, todėl Europos Komisijos 2020 m. paskelbta studija apie cirko sektoriaus situaciją ES šalyse šiame kontekste tikrai išsiskiria ir yra verta dėmesio dėl pasitelkiamų metodologijų. Studija analizuoja sektorių keliais aspektais: 1) socioekonominiu požiūriu (trupių skaičius, dydis, jų veiklų pobūdis priklausomai nuo cirko tipo įvairiose valstybėse, dirbančių asmenų rodikliai, finansinė apyvarta, žiūrovų skaičius; didžiulio pramogų sektoriaus konkurencinė aplinka); 2) privalomo išsilavinimo prieinamumas keliaujančių cirkų artistų vaikams; 3) cirko sektoriaus inovatyvumo potencialas (sektoriaus finansavimo šaltiniai ir galimybės, ES siūlomų projektų finansavimo išnaudojimas). Vis dėlto išvadose konstatuojama, kad šios srities duomenų rinkimas yra labai nevienalytis ir apsunkintas dėl šalėse narėse nesantios patikimos informacijos ar duomenis pateikiančių šaltinių skirtingumo.

Apibendrinimas

Bet kuri stebėseną turi visų pirma atsakyti į klausimą, kokius procesus norima stebėti, kitaip tariant, yra būtinas ryšys su vienokiais ar kitokiais strateginiais apsisprendimais (pvz., noru ištirti ir žinoti nevyriausybinių sektoriaus, taigi ir gyvai atliekamų scenos menų srities, indėlį į šalies kultūros plėtrą). Prasminga toliau analizuoti, kokia informacija renkama šalyse, kur cirko sektorius yra stiprus ir pripažįstamas valstybiniu lygiu (Prancūzija, Vokietija, Italija, Skandinavijos šalys, taip pat Lenkija, Vengrija). Apie sektoriaus nepakankamą pripažinimą byloja Europos Komisijos studijos rekomendacija visų pirma šalėms narėms oficialiai pripažinti, kad cirkas yra meno sritis, priklausanti scenos (ar atlikėjų) menų sričiai. Lietuvai, atrodytų, tai nėra aktualu, – kaip rašyta anksčiau, cirko sritis yra įtraukta į LR profesionaliojo scenos meno įstatymą. Bet lygia greta nėra kokio nors aiškiai artikuliuoto plano, kaip ši sritis galėtų būti toliau plėtojama Lietuvoje. (Tokie planai atskiroms meno sritims Lietuvos kultūros strateginio planavimo metodikose ar dokumentuose apskritai nenumatomi). Visų pirma tai priklauso nuo cirko menininkų bendruomenės, kuri būtų pakankamai skaitlinga, brandi ir pajėgi tokius siekius formuluoti. Pagal analogiją su šiuolaikinio šokio situacija Lietuvoje galima matyti, kad šie įsitvirtinimo procesai trunka ilgai.

Literatūros šaltiniai

- Barba, Eugenio; Savarese, Nicola. A Dictionary of Theatre Antropology. 2nd edition. Routledge, 2006, p. 320.
- Bonet, Lluís & Schargorodsky, Hector. Theatre management: models and strategies for cultural venues. Kunnskapsverket (Knowledge works. National centre for cultural industries), 2018, p. 244.
- Bouissac, Paul. Semiotics at the circus, Berlin, De Gruyter Mouton, 2010, p. 197. Retrieved from <http://ebookcentral.proquest.com>
- Contemporary circus. Selected and edited by Katie Lavers, Louis Patrick Lerouz, John Burt. NY: Routledge, 2020, p. 221.
- Culture statistics. Eurostat. 2019 edition. European Union, 2019.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10177894/KS-01-19-712-EN-N.pdf/915f828b-daae-1cca-ba54-a87e90d6b68b>
- Guide to Eurostat Culture Statistics. European Union, 2018, p.128.
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-GQ-18-011>
- Heagney, Joseph. Fundamentals of Project Management. 5th edition. American management Association. 2016, p. 228.
- Jacob, Pascal. The circus artist today: Analysis of the key competences. FEDEC, 2008, p. 50.
<http://www.fedec.eu/file/188/download>
- Lietuvos kultūros tarybos parentų projektų ir suteiktų stipendijų duomenų bazės, gautos iš LTKT darbuotojų (su konfidencialumo pasižadėjimu)
- Lietuvos Respublikos profesionaliojo scenos meno įstatymas. Galiojanti suvestinė redakcija, 2019 07 01. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.235372/asr>
- Lietuvos šokio, cirko duomenų bazė. Žr. Lietuvos šokio informacijos centras,
<http://dance.lt/new/db/>
- Mapping Swedish Circus – Summary. Swedish Arts Council (2017a).
http://www.cirqueon.cz/wp-content/uploads/http/localhost/crq_joomla/kickstart/media/k2/attachments/k2_attachments_cascas_sweden_web.pdf
- Pankratz, David B. Evaluation in the Arts, p. 319–347. The arts management handbook: new directions for students and practitioners. Ed. by Meg Brindle, Constance De Vereaux. Routledge. 2011, p. 364.
- Simon, Linda. The Greatest Shows on Earth: A History of the Circus. Reaktion Books, Limited, 2014. ProQuest Ebook Central,
<http://ebookcentral.proquest.com/lib/lmtalt/detail.action?docID=2096585>.
- The situation of Circus in the EU Member States. Study report. Authors: Panteia, Jacqueline Snijders, Mandy Goes, Martin Clarke, Paul Vroonhof with contributions from Verena Cornwall. European Commission. DGYSC. Directorate D – Culture and Creativity. Unit D.2 – Creative Europe, 2020, p. 136.
- Virolainen, Jutta. Nordic Circus Survey. The Finish Circus Information Centre, 2011, p. 55.

Priedai

Cirko srities matrica: srities veiklų, sukuriamų produktų ir paslaugų, raidos ir projektų vertinimo kriterijų ir rodiklių loginė sąranga

Srities raida, kriterijai, rodikliai				Srities projektas, kriterijai, rodikliai											
Srities apibrėžimas	Veiklų sąrašas	Produktų ir paslaugų sąrašas	Srities raidos apibrėžimas	Kriterijai	Rodikliai	Srities projekto apibrėžimas	Kriterijai	Rodikliai							
				Srities vertinimo kriterijus	Srities kriterijaus matavimo vnt.		kriterijaus rodiklis	Rodiklio matavimo vnt.	Projekto vertinimo kriterijus	Projekto kriterijaus matavimo vnt.	Kriterijaus rodiklis	Rodiklio matavimo vnt.			
<p>Cirkas (lot. circus – apskritimas, ratas) yra scenos meno rūšis, kurią, be įprastų scenos meno sudedamųjų dalių ir būdingų elementų – atlikėjo ir žiūrovo susitikimo realiu laiku, čia ir dabar kuriamo bei stebimo specifinio reginio – išskiria istoriškai susiformavusios disciplinos (žemės ir oro akrobatika, balansavimas ant lyno, žongliravimas, klounada, jojimo menas, gyvūnų dresavimas, įvairios jų kombinacijos bei atmainos), virtuoziškamą ir fizinę riziką derinantis techninis atlikimas bei pasirodymo vieta – apskritimo formos amfiteatras ar palapinė. Greta klasikinio, arba tradicinio, cirko XX a. septintajame – aštuntajame dešimtmėčiuose susiformavo naujojo, arba šiuolaikinio, cirko estetinis reiškinyš/ judėjimas, kurio pasirodymams – įtraukiant cirko disciplinų esminius elementus – būdinga konkreti tema arba naratyvas (pasakojimas), sąveika su kitais šiuolaikiniais menais ir technologijomis, laisvai pasirenkamos pasirodymų uždaros ir atviros erdvės.</p>	1.	Cirko numerio, pasirodymo, spektaklio sukūrimas	Sukurtas numeris, pasirodymas, spektaklis (produktas)	Cirko srities raidą žymi: 1) politinės – teisinės, ekonominės, socialinės ir kultūrinės aplinkos pokyčiai, kurie veikia šios srities subjektų veiklos organizavimo modelius ir jų kaitą; 2) atsirandančios novatoriškos kūrybinės idėjos ir naujos estetiškos tendencijos, kurias inicijuoja kūrėjai; 3) auditorijos, kuriai skirti cirko reginiai, pasiekiamumo kaita; 4) ryšių su profesiniais ir socialiniais partneriais plėtra ir 5) pats srities svarbos suvokimo (prestižo) didėjimas ar menkėjimas visuomenėje.	1.	Profesionalaus cirko raidos vientisumas (koherentiškumas), stabilumas, tolygumas	Procesų rišlumas, stabilumas, prognozuojamumas, legitimumas	Cirko srityje veikiančių trupių ir pavienių kūrėjų/ atlikėjų skaičius, geografinis paplitimas, infrastruktūra, teisinė aplinka	Cirko srityje veikiančių trupių ir pavienių kūrėjų/ atlikėjų skaičiaus ir geografinio paplitimo, infrastruktūros, teisinės bazės pokytis stebimais laikotarpiais	Cirko projektas yra laike apibrėžta kryptingos veiklos priemonių visuma, kurios tikslas – suteikti paslaugą ar sukurti produktą cirko srityje jai būdingomis priemonėmis, skirtą visuomenės kultūriniams, meniniams, švietėjiškiems poreikiams bei kūrėjų kūrybinėms iniciatyvoms įgyvendinti	1.	Atitiktis strategijai/ prioritetams/ skelbiamo konkurso tikslui	Suformuluoti siekiniai	Atitikimo strategijai įgyvendinimas (kokybinis)	Projekto galutinių rezultatų atitikimas prioritetams
	2.	Cirko numerio, pasirodymo, spektaklio rodymas	parodytas publikai numeris, spektaklis (paslauga)	profesionalių vertintojų refleksija, kokybinio pokyčio įvardijimas	2.	Cirko veiklos/ programos/ raidos naujumas ir novatoriškumas	Profesionalių vertintojų refleksija, kokybinio pokyčio įvardijimas	Teigiami įvertinimai, diskusijos, apdovanojimai	Profesionalių recenzijų, atsiliepimų, apdovanojimų, kvietimų į nacionalinius ir tarptautinius renginius ir gastroles kiekis ir prestižas	Profesionalių recenzijų, atsiliepimų, apdovanojimų, kvietimų į nacionalinius ir tarptautinius renginius ir gastroles kiekis ir prestižas	2.	Tikslo (projekto koncepcijos) ir planuojamų rezultatų aiškumas (naujumas, novatoriškumas)	Tikslo formuluotė, rezultato įvardijimas, idėjos/ koncepcijos pagrindimas ir argumentavimas	Pasiektas tikslas, rezultatas (kokybinis ir kiekybinis)	Rezultato įvertinimas – viešis atsiliepimai, jų skaičius, apklausos, teigiami/ neigiami įvertinimai kt.
	3.	Cirko renginių (gastrolių, konkursų, festivalių) organizavimas	surengtas festivalis, įvykusios gastrolės (produktas ir paslauga)	skirti cirko reginiai, pasiekiamumo kaita; 4) ryšių su profesiniais ir socialiniais partneriais plėtra ir 5) pats srities svarbos suvokimo (prestižo) didėjimas ar menkėjimas visuomenėje.	3.	Cirko veiklos produktų ir paslaugų prieinamumas, auditorijos plėtra	Cirko pasirodymų lankomumas, cirko nelankančių žiūrovų pritraukimas	Žiūrovų skaičius iš viso, atskirai pagal amžių, lytį, išsilavinimą, tautinę tapatybę, pagal cirko lankymo dažnumą ir pasitenkinimą	Žiūrovų skaičiaus, jų socialinės struktūros, kitų charakteristikų bei lūkesčių tenkinimo pokytis	Žiūrovų skaičiaus, jų socialinės struktūros, kitų charakteristikų bei lūkesčių tenkinimo pokytis	3.	Veiksmų plano aiškumas	Veiksmų loginis eiliškumas ir kalendorius	Veiksmų plano vykdymas (kokybinis ir kiekybinis)	Veiklų įvykdymas pagal planotą seką ir kalendorių
	4.	Cirko kūrėjų ir atlikėjų profesionalus trenžas, mokymai	surengti mokymai (paslauga)	surengti mokymai (paslauga)	4.	Cirko kūrėjų/ atlikėjų ir trupių profesinių bei socialinių ryšių įvairovė, bendradarbiavimas ir poveikis įvairioms visuomenės socialinėms grupėms	Įgyvendinamų iniciatyvos ir projektai (renginiai), bendradarbiaujant su profesiniais (vietos ir kitų šalių) ir socialiniais partneriais	Įgyvendinamų edukacinių, bendruomeninių, profesinių, tarptautinio bendradarbiavimo projektų/ renginių skaičius bei jų poveikis	Profesinių, tarptautinių, socialinių partnerių aprėpties pokytis, renginių dalyvių įgyti nauji įgūdžiai ir kompetencijos, patirtas pasitenkinimas	Profesinių, tarptautinių, socialinių partnerių aprėpties pokytis, renginių dalyvių įgyti nauji įgūdžiai ir kompetencijos, patirtas pasitenkinimas	4.	Tikslinės grupės apibrėžtumas	Tikslinės grupės bruožų/ požymių apibūdinimas	Tikslinės grupės aprėptis ir pasitenkinimas (kokybinis ir kiekybinis)	Dalyvių skaičius, analizė pagal požymius, dalyvių nuomonė, įgytos kompetencijos (apklausos, interviu, kt.)
	5.	Cirko edukacinių veiklų organizavimas	surengti edukaciniai užsiėmimai (paslauga)	surengti edukaciniai užsiėmimai (paslauga)	5.	Cirko trupės ar pavienio kūrėjo/atlikėjo veiklos ekonominis tvarumas	Įvairių pjūvių socio–ekonominės veiklos duomenys	Cirko numerio, spektaklio sukūrimo ir eksploatavimo kaštai, trupės narių ar pavienio kūrėjo/ atlikėjo užimtumas, įvairūs finansiniai rodikliai (apyvarta, pajamos, mokesčiai ir kt.)	Naujų ir anksčiau sukurtų rodomų numerių, spektaklių skaičių pokytis; kūrybinio ir administracinio personalo (kaštų) santykis, kūrybinių darbuotojų kiekis ir užimtumas; pajamų – išlaidų, sumokamų mokesčių struktūra ir šaltiniai	Naujų ir anksčiau sukurtų rodomų numerių, spektaklių skaičių pokytis; kūrybinio ir administracinio personalo (kaštų) santykis, kūrybinių darbuotojų kiekis ir užimtumas; pajamų – išlaidų, sumokamų mokesčių struktūra ir šaltiniai	5.	Komunikacijos efektyvumas	Pasirinktos komunikavimo priemonės ir būdai	Komunikacijos įgyvendinimas (kiekybinis)	Išleistų komunikacinių žinučių, naudotų komunikacijos kanalų, pasiektų vartotojų skaičius
	6.	Cirko srities refleksija	kritiniai tekstai, tyrimai, sritį viešinantys renginiai	kritiniai tekstai, tyrimai, sritį viešinantys renginiai	6.	Cirko srities refleksijos įvairovė ir intensyvumas	Analitiniai tekstai, leidiniai, renginiai, jų dažnumas, saugojimas el. ar kitose laikmenose	Recenzijos, profesionalūs atsiliepimai, surengti renginiai (parodos, konferencijos, leidinių pristatymai), jų dokumentavimas	Straipsnių, renginių, dokumentacijos skaičius	Straipsnių, renginių, dokumentacijos skaičius	6.	Pasirinkto įgyvendinimo būdo (metodų) tikslingumas	Įvardyti būdai ir priemonės	Pasirinkti įgyvendinimo būdai (kokybinis)	Atitikimas siekiamiems tikslams
7.	Projekto kūrybinės komandos pajėgumas	Anksčiau įgyvendinti projektai, kūrybinė patirtis	Anksčiau įgyvendinti projektai, kūrybinė patirtis	7.	Projekto kūrybinės komandos pajėgumas	Anksčiau įgyvendinti projektai, kūrybinė patirtis	Projekto kūrybinės komandos narių indėlis (kokybinis)	Projekto kūrybinės komandos narių indėlis (kokybinis)	Projekto kūrybinės komandos narių indėlis (kokybinis)	7.	Projekto kūrybinės komandos pajėgumas	Anksčiau įgyvendinti projektai, kūrybinė patirtis	Projekto kūrybinės komandos narių indėlis (kokybinis)	Atliktų užduočių kokybė	
8.	Projekto partnerių tinkamumas	Partnerių patirtis įgyvendinant ankstesnius projektus	Partnerių patirtis įgyvendinant ankstesnius projektus	8.	Projekto partnerių tinkamumas	Partnerių patirtis įgyvendinant ankstesnius projektus	Partnerių kompetencijos (kokybinis)	Partnerių kompetencijos (kokybinis)	Partnerių kompetencijos (kokybinis)	8.	Projekto partnerių tinkamumas	Partnerių patirtis įgyvendinant ankstesnius projektus	Partnerių kompetencijos (kokybinis)	Atliktų užduočių kokybė	
9.	Biudžeto pagrįstumas	Pajamų–išlaidų balansas	Pajamų–išlaidų balansas	9.	Biudžeto pagrįstumas	Pajamų–išlaidų balansas	Subalansuotos pajamos ir išlaidos (kiekybinis)	Subalansuotos pajamos ir išlaidos (kiekybinis)	Subalansuotos pajamos ir išlaidos (kiekybinis)	9.	Biudžeto pagrįstumas	Pajamų–išlaidų balansas	Subalansuotos pajamos ir išlaidos (kiekybinis)	Paslaugų, prekių kainų atitikimas rinkos kainoms, išlaidos padarytos pagal galiojančius buhalterinės apskaitos teisinius aktus	
10.	Tęstinumas/ išliekamoji vertė/ poveikis tikslinėms grupėms	Poveikio įtrauktoms tikslinėms grupėms	Poveikio įtrauktoms tikslinėms grupėms	10.	Tęstinumas/ išliekamoji vertė/ poveikis tikslinėms grupėms	Poveikio įtrauktoms tikslinėms grupėms	Ilgalaikis poveikis (kokybinis)	Poveikio įtrauktoms tikslinėms grupėms (kokybinis)	Ilgalaikis poveikis (kokybinis)	10.	Tęstinumas/ išliekamoji vertė/ poveikis tikslinėms grupėms	Poveikio įtrauktoms tikslinėms grupėms	Ilgalaikis poveikis (kokybinis)	Pasekmių, ilgalaikio poveikio bruožų įvardijimas/ apibūdinimas	

Santrauka

Cirko srities apibrėžimas

Cirkas (lot. *circus* – apskritimas, ratas) yra scenos meno rūšis, kurią, be įprastų scenos meno sudedamųjų dalių ir būdingų elementų – atlikėjo ir žiūrovo susitikimo realiu laiku, čia ir dabar kuriamo bei stebimo specifinio reginio, išskiria istoriškai susiformavusios disciplinos (žemės ir oro akrobatika, balansavimas ant lyno, žongliravimas, klounada, jojimo menas, gyvūnų dresavimas, įvairios jų kombinacijos bei atmainos), virtuoziskumą ir fizinę riziką derinantis techninis atlikimas bei pasirodymo vieta – apskritimo formos amfiteatras ar palapinė.

Greta klasikinio, arba tradicinio, cirko XX a. septintajame ir aštuntajame dešimtmėčiuose susiformavo naujojo, arba šiuolaikinio, cirko estetinis reiškiny / judėjimas, kurio pasirodymams – įtraukiant cirko disciplinų esminius elementus – būdinga konkreči tema arba naratyvas (pasakojimas), sąveika su kitais šiuolaikiniais menais ir technologijomis, laisvai pasirenkamos pasirodymų uždaros ir atviros erdvės.

Cirko srities veiklų sąrašas

1. Cirko numerio, pasirodymo, spektaklio **sukūrimas** – cirko reginio kūrimas, pasitelkiant fizinį meistriškumą ir šiai sričiai būdingų disciplinų išraiškos priemonės (akrobatika, žongliravimas, klounada ir kt.), siekiant įgyvendinti kūrybinį sumanymą ir suteikti publikai pramogą ir / arba tenkinti jos kultūrinius poreikius.
2. Cirko numerio, pasirodymo, spektaklio **rodymas** – sukurto cirko reginio atlikimas dalyvaujant publikai.
3. Cirko **renginių** (gastrolių, konkursų, festivalių) **organizavimas** – pasirodymai išvykose, kompleksiniai konkrečiu laiku apibrėžti renginiai, pristatantys įvairius cirko meno reiškinius publikai.
4. **Trenažas, mokymai** – pratybos, skirtos cirko meno artistų fizinei formai ir meistriškumui palaikyti, naujiems fiziniams įgūdžiams įgyti.
5. Cirko **edukacinės veiklos** – cirko meno išraiškos priemonės pasitelkiantys šviečiamojo ir / ar ugdomojo pobūdžio renginiai, skirti įvairioms visuomenės socialinėms grupėms.
6. Cirko srities **refleksija** – cirko reiškinių vertinimas (rezencijos, komentarai, apžvalgos) bei kiti sektorių analizuojantys veiksmai (tyrimai, konferencijos, leidiniai).

Cirko srities produktų ir paslaugų sąrašas

1. Sukurtas cirko numeris, pasirodymas, **spektaklis** – cirko reginys, pasižymintis šios srities disciplinoms būdingu fiziniu meistriškumu bei specifinių (tradicinių ar naujai sukurtų) priemonių naudojimu. (Produktas)
2. **Atliekamas** (rodomas) cirko numeris, pasirodymas, spektaklis dalyvaujant publikai. (Paslauga)
3. Konkrečiu laiku įvykęs cirko srities **renginys**, skirtas publikai, – gastrolės, konkursas, festivalis. (Produktas ir Paslauga)
4. Konkrečiu laiku įvykusios **pratybos, mokymai**, skirti cirko meno artistų fizinei formai ir meistriškumui palaikyti, naujiems fiziniams įgūdžiams įgyti. (Paslauga)
5. Konkrečiu laiku įvykęs **edukacinis renginys**, skirtas įvairių visuomenės grupių socialiniams, švietimo, kūrybiniais įgūdžiams puoselėti pasitelkiant cirko meno priemones. (Paslauga)
6. Cirko sritį vertinantys viešai skelbiami **kritiniai tekstai, tyrimai**, sritį analizuojantys renginiai (konferencijos) ir leidiniai. (Produktas)

Cirko srities raidos apibrėžimas

Cirko, kaip ir bet kurios kultūros ar meno srities raidą, žymi: 1) politinės bei teisinės, ekonominės, socialinės ir kultūrinės aplinkos pokyčiai, kurie veikia šios srities subjektų veiklos organizavimo modelius ir jų kaitą; 2) atsirandančios novatoriškos kūrybinės idėjos ir naujos estetinės tendencijos, kurias inicijuoja kūrėjai; 3) auditorijos, kuriai skirti cirko reginiai, pasiekiamumo kaita; 4) ryšių su profesiniais ir socialiniais partneriais plėtra ir 5) pats srities svarbos suvokimo (prestižo) didėjimas ar menkimas visuomenėje.

Cirko srities projekto apibrėžimas

Cirko projektas yra laike apibrėžta kryptingos veiklos priemonių visuma, kurios tikslas – suteikti paslaugą ar sukurti produktą cirko sričiai būdingomis priemonėmis, skirtą visuomenės kultūriniais, meniniais, švietėjiškiems poreikiams bei kūrėjų kūrybinėms iniciatyvoms įgyvendinti.

Cirko srities raidos vertinimo kriterijai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Profesionalaus cirko raidos vientisumas / koherentiškumas, stabilumas, tolygumas	Cirko trupių ir atskirų kūrėjų / atlikėjų veikla įgyvendinama sklandžiai – reguliariai statomi nauji ir publikai pristatomi pasirodymai, spektakliai, šiuose procesuose dalyvauja srities vertintojai.	Procesų rišlumas, stabilumas, prognozuojamumas, legitimumas
2.	Cirko veiklos / programos / raidos naujumas ir novatoriškumas	Pristatomi nauji spektakliai, programos, išraiškos formos, siūlomos alternatyvos nusistovėjusiems estetiškiems kanonams.	Profesionalių vertintojų refleksija, kokybinio pokyčio įvardijimas
3.	Cirko veiklos produktų ir paslaugų prieinamumas, auditorijos plėtra	Kiekybinis auditorijos pagal įvairias socialines charakteristikas ir išugdytus kultūrinius poreikius pritraukimas.	Cirko pasirodymų lankomumas, cirko nelankančių žiūrovų pritraukimas
4.	Cirko kūrėjų / atlikėjų ir trupių profesinių bei socialinių ryšių įvairovė, bendradarbiavimas ir poveikis įvairioms visuomenės socialinėms grupėms	Ryšiai su įvairiais socialiniais partneriais – vietos bendruomenių grupėmis, švietimo ir mokslo institucijomis, rėmėjais, profesine bendruomene nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu.	Įgyvendinamos iniciatyvos ir projektai (renginiai), bendradarbiaujama su profesiniais (vietos ir kitų šalių) ir socialiniais partneriais
5.	Cirko trupės ar pavienio kūrėjo / atlikėjo veiklos ekonominis tvarumas	Trupė ar kūrėjas / atlikėjas efektyviai atlieka savo misiją – kurdamas ir rodydamas pasirodymus / spektaklius pasiekia optimalų žiūrovų skaičių, įveikina optimalų administracijos, techninio aptarnavimo ir kūrybinių darbuotojų skaičių, subalansuoja pajamas ir išlaidas.	Įvairių pjūvių socio ekonominės veiklos duomenys (kūrybiniai, žmogiškieji, finansiniai ištekčiai)
6.	Cirko srities refleksijos įvairovė ir intensyvumas	Cirko srities reiškiniai viešai aptariami, dokumentuojami, archyvuojami.	Analitiniai tekstai, leidiniai, renginiai, jų dažnumas ir saugojimas el. ar kitose laikmenose

Cirko srities raidos rodikliai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Cirko srityje veikiančių trupių ir pavienių kūrėjų / atlikėjų skaičius, geografinis paplitimas, infrastruktūra, teisinė aplinka	Cirko pasirodymus kuriančių institucijų tipai ir tinklas šalyje, jų charakteristikos.	Cirko srityje veikiančių trupių ir pavienių kūrėjų / atlikėjų skaičius ir geografinio paplitimo, infrastruktūros, teisinės bazės pokytis stebimais laikotarpiais
2.	Teigiami įvertinimai, diskusijos, apdovanojimai	Atsiliepimai viešojoje erdvėje – įvairiose medijose, profesiniuose leidiniuose ir įvertinimas, kvietimai į nacionalinius bei tarptautinius festivalius ir gastroles.	Profesionalių recenzijų, atsiliepimų, apdovanojimų, kvietimų į nacionalinius ir tarptautinius festivalius, gastroles kiekis ir prestižas
3.	Žiūrovų skaičius, auditorijos socialinė struktūra, naujos auditorijos įtraukimas, lūkesčių patenkinimas	Pasirodymuose apsilankusių žiūrovų skaičius bei sudėtis pagal įvairius socialinius rodiklius ir (ne)išugdytą poreikį lankyti cirką, lūkesčių tenkinimo analizė.	Žiūrovų skaičius, jų socialinės struktūros, kitų charakteristikų bei lūkesčių tenkinimo pokytis
4.	Įgyvendinamų edukacinių, bendruomeninių, profesinių, tarptautinio bendradarbiavimo projektų / renginių skaičius ir jų poveikis	Bendri projektai su kitų sričių profesiniais partneriais, edukaciniai ir bendruomeniniai renginiai, skirti įvairioms socialinėms ir profesinės bendruomenės grupėms.	Profesinių, tarptautinių, socialinių partnerių aprėpties pokytis, renginių dalyvių įgyti nauji įgūdžiai ir kompetencijos, patirtas pasitenkinimas
5.	Cirko numerio, spektaklio sukūrimo ir eksploatavimo sąnaudų, trupės narių ar pavienio kūrėjo / atlikėjo užimtumas, įvairūs finansiniai rodikliai (apyvarta, pajamos, mokesčiai, kt.)	Naujų ir anksčiau parengtų pasirodymų / spektaklių, gastrolių skaičius; žiūrovų ir parduotų bilietų skaičius; įdarbinamo personalo skaičius; pajamų bei išlaidų balansas.	Naujų ir anksčiau sukurtų rodomų numerių, pasirodymų skaičiaus pokytis; kūrybinio ir administracinio personalo sąnaudų santykis, kūrybinių darbuotojų kiekis ir užimtumas; pajamų bei išlaidų, sumokamų mokesčių struktūra ir šaltiniai
6.	Recenzijos, profesionalūs atsiliepimai, tyrimai, surengti renginiai (parodos, konferencijos, leidinių pristatymai), jų dokumentavimas	Skelbiami analitiniai tekstai, organizuojami sritį propaguojantys renginiai, vykdomi cirko pasirodymų ir kitų renginių dokumentavimo darbai.	Straipsnių, renginių dažnumas, dokumentacijos skaičius

Cirko srities projekto vertinimo kriterijai

Eil. Nr.	Kriterijaus pavadinimas	Kriterijaus aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Atitiktis strategijai / prioritetams / skelbiamo konkurso tikslui	Projekto veiksmų visuma atitinka įvardytą strategiją / prioritetus / konkurso tikslus.	Suformuluoti siekiniai
2.	Tikslo (projekto koncepcijos) ir planuojamų rezultatų aiškumas (naujumas, novatoriškumas)	Projekto tikslas formuluojamas suprantamai, aišku, kokių rezultatų siekia projektas, įvardintame kontekste projektas pristato naujus reiškinius; pateikia novatorišką interpretaciją.	Tikslo formuluotė, rezultato įvardijimas, idėjos / koncepcijos pagrindimas ir argumentavimas
3.	Veiksmų plano aiškumas	Projekto veiklos logiškai seka viena kitą ir yra aiškiai išdėstytos laike.	Veiksmų plano loginis eiliškumas ir kalendorius
4.	Tikslinės grupės apibrėžtumas	Projekte įvardijama (-os) tikslinė (-ės) grupė (-ės), nurodoma, kokiai auditorijai skiriamas projektas.	Tikslinės grupės bruožų / požymių apibūdinimas
5.	Komunikacijos efektyvumas	Pasirinktos komunikavimo priemonės leidžia pasiekti tikslines grupes.	Pasirinktos komunikavimo priemonės ir būdai
6.	Pasirinkto įgyvendinimo būdo (metodų) tikslingumas	Pasirinktas įgyvendinimo būdas (metodai) leis tinkamai pasiekti užsibrėžto tikslo (-ų) ir rezultatų.	Įvardyti būdai ir priemonės
7.	Projekto kūrybinės komandos pajėgumas	Projekto kūrybinės komandos nariai turi įgūdžių ir kompetencijų įgyvendinti projektą.	Anksčiau įgyvendinti projektai, kūrybinė patirtis
8.	Projekto partnerių tinkamumas	Projekto partneriai yra kompetentingi prisidėti prie projekto veiklų.	Partnerių patirtis įgyvendinant ankstesnius projektus
9.	Biudžeto pagrįstumas	Projekto pajamos ir išlaidos atitinka numatomas veiklas.	Pajamų bei išlaidų balansas
10.	Tęstinumas / išliekamoji vertė / poveikis tikslinėms grupėms	Projekto įtaka pasibaigus jo įgyvendinimo ciklui.	Poveikio įtrauktoms tikslinėms grupėms įvertinimas, rezultato išliekamumas

Cirko srities projekto rodikliai

Eil. Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio aprašymas	Matavimo vienetas
1.	Atitikimo strategijai įgyvendinimas (kokybinis)	Įgyvendinto projekto visuma atitinka įvardytą strategiją, prioritetus / konkurso tikslus.	Projekto visumos / suminis / vertinimas
2.	Pasiektas tikslas, rezultatas (kokybinis ir kiekybinis)	Projektas (ne)įgyvendino numatytus (-ų) tikslus (-ų), (ne) pasiekė numatytus (-ų) rezultatus (-ų).	Rezultato įvertinimas – vieši atsiliepimai, jų skaičius, apklausos, teigiami / neigiami įvertinimai kt.
3.	Veiksmų plano vykdymas (kiekybinis ir kokybinis)	Veiklos (ne)vykdytos pagal numatytą seką ir kalendorių.	Veiklų vykdymas pagal planuotą seką ir kalendorių
4.	Tikslinės grupės aprėptis ir pasitenkinimas (kiekybinis ir kokybinis)	Projektas (ne)pasiekė numatytas (-ų) tikslines (-ių) grupes (-ių), ir planuotą (-ų) skaičių, atliktas dalyvių nuomonės tyrimas.	Dalyvių skaičius, analizė pagal požymius, dalyvių nuomonė (apklausos, interviu, kt.)
5.	Komunikacijos įgyvendinimas (kiekybinis)	Komunikacijos žinučių ir naudojamų kanalų kiekis, tikslinės auditorijos pasiekiamumas ir reagavimas.	Išleistų komunikacinių žinučių, naudotų komunikacijos kanalų, pasiektų vartotojų skaičius
6.	Pasirinkti įgyvendinimo būdai (kokybinis)	Pritaikyti įgyvendinimo būdai ir priemonės.	Atitikimas siekiamiems tikslams
7.	Projekto kūrybinės komandos narių indėlis (kokybinis)	Projekto kūrybinės komandos nariai atliko jiems skirtas užduotis.	Atliktų užduočių kokybė
8.	Partnerių kompetencijos (kokybinis)	Projekto partneriai atliko jiems skirtas užduotis.	Atliktų užduočių kokybė
9.	Subalansuotos pajamos ir išlaidos (kiekybinis)	Pajamos (ne)atitinka išlaidas (-ų).	Paslaugų, prekių kainos atitinka rinkos kainas ir galiojančius buhalterinės apskaitos teisinius aktus
10.	Ilgalaikis poveikis (kokybinis)	Įgyvendintas projektas tebeturi įtakos į jį įtrauktiems dalyviams bei aplinkai.	Pasekmių, ilgalaikio poveikio bruožų įvardijimas / apibūdinimas

